
۵۲ پرسش

فلسفی و منطقی

برای کودکان دوره دبستان

نوشته‌ی:

کریم مصطفی

برگردان:

احمد علی‌پور

ahmad.alipour@outlook.com

«هرگز ستایشگر پاسخ نباش، ولی پرسش را همواره ارجمند شمار.»

از رُمان «سلام، چه کسی اینجاست؟»، نوشته‌ی یوستین گاردنر، ۱۹۹۶، اُسلو.

دیباچه

همه‌ی کسانی که با کودکان سروکار دارند – مانند پدر و مادرها و یا در کودکانستان‌ها و آموزشگاه‌های دبستانی – به‌دفعات با پرسش‌های بسیار دشواری از سوی کودکان روبه‌رو می‌شوند. بچه‌ها بیشترشان کوچولو فیلسوف بوده و پرسش‌های آن‌قدر دشواری می‌پرسند که پاسخ دادن به آن‌ها چندان آسان نیست. اگر هم پاسخشان داده شود، خود همین پاسخ موجب سر برآوردن پرسش‌های دیگری نزد آنان خواهد شد.

آیا نیاز است بزرگ‌ترها پاسخ همه‌ی پرسش‌های کودک را بدهند؟ پاسخ این پرسش «بله» و «نه» است؛ بله پاسخ آن‌هایی را که بلدیم، باید بدهیم. نه نباید به آن پرسش‌هایی که پاسخشان را بلد نیستیم پاسخ دهیم و باید صاف و پوست‌کنده بگوییم: «نمی‌دانم». هرچند به نظر می‌رسد «نمی‌دانم»، کودک را اندکی ناامید می‌کند، چراکه بیشتر کودکان گمان می‌کنند بزرگ‌ترها پاسخ هر پرسشی را بلدند، ولی از زاویه‌ای دیگر، دریچه‌ای نو برای اندیشیدن آن‌ها باز کرده‌ایم تا از آن راه، خود در سودای پیدا کردن پاسخ برآیند. همچنین «نمی‌دانم»، سرنخی دیگر به آن‌ها می‌دهد و آن این‌که پرسش‌هایی وجود دارند که پاسخ دادن به آن‌ها چندان آسان نیست و نیاز به اندیشه و کوشش [دوچندان] دارند. هم‌کنش با کودک، با این باور کج‌وکوله که می‌گوید: «کودک، کودک است و می‌توان با هر پاسخی او را خرسند کرد»، شایسته نیست. کسانی که این دیدگاه را درباره‌ی کودکان دارند، بایسته است این راستی را بپذیرند که پرسش‌های چنان سخت و دشواری به اندیشه‌ی بچه‌ها خطور می‌کند که بزرگ‌ترها در برابرشان درمانده بوده و پاسخی برایشان ندارند!

درواقع، انگیزه‌ی پرسیدن است که به کودک می‌آموزد خودش، دیگران، محیط‌زیست، فرهنگ، اجتماع، قانون، رسم و رسوم و آیین را درک کند. از این دیدگاه – که هیچ پرسشی را بی‌معنا و بی‌هدف [و پیش‌پاافتاده] نمی‌بیند – بایسته است کودک آزادی بی‌چون‌وچرا برای پرسیدن هرگونه پرسشی را داشته باشد و روا نیست هیچ‌گونه دستاویز آیینی، اجتماعی و فرهنگی، راه‌بندی بر سر راه پرسشگری کودک باشد. اگر ما (بزرگ‌سالان) باورمند به این باشیم که زندگی، خود پرسشی بزرگ و دشوار است، در این صورت شایسته نیست خوی پرسشگری را در کودکان خفه کنیم. هرگاه انگیزه‌ی پرسشگری در آدمی خفه گردد، به‌همراهش ارزش انسانی وی هم از دست می‌رود و چه‌بسا همان‌جا پایان تاریخ خواهد بود!

آرمان این پرسش‌ها این نیست که کودکان را به یک فیلسوف [حرفه‌ای] یا به گنجینه‌ی دانش‌ها تبدیل کند! بلکه هدف این است که انگیزه و خوی پرسشگری را در آن‌ها شکوفا کند. باید کودکان از دیدگاه خودشان به پرسش‌ها پاسخ دهند و تنها (در صورت نیاز) باهدف وضوح بخشی به پرسش، به آن‌ها یاری شود. همه‌ی این پرسش‌ها لزوماً پاسخ [سرراستی] ندارند و شاید برخی از آن‌ها پرسش‌های نوینی را به دنبال خود داشته باشند!

چرا ۵۲ پرسش؟ شمار هفته‌های سال ۵۲ تاست، برای هر هفته یک پرسش که هم راه‌بند انجام تکالیف آموزشگاه نشود و هم کودک زمان بایسته برای اندیشیدن به آن‌ها را داشته باشد. در پایان هر پرسش، در میان دو گمانک نوشته شده است: (بنویس/پرس/نقاشی کن). شاید کودک به یکی از این سه روش یا به هر سه‌تای آن‌ها بتواند دیدگاه خودش را درباره‌ی پرسش‌ها آشکار نماید.

کریم مصطفی، اُسلو، سپتامبر ۲۰۰۹ ترسایی

روشنگری: پانویس‌ها و نیز آنچه در میان دو چنگک [] آمده، از برگرداننده‌ی پارسی است. در برگردان پارسی کوشش شده تا از واژه‌های پارسی سره – به جز واژه‌هایی که برای کودکان نامأنوس است – سود برده شود. برای این کار از واژه‌گزینی نرم‌افزار ویراستیار بهره برده شده است. به آموزش‌دهندگان پیشنهاد می‌شود پرسش‌ها را در برگ‌های کاغذ A4 روگرفت (اگر شدنی باشد، روگرفت رنگی) و یا رونوشت نموده و هر هفته یکی از آن‌ها را در دسترس کودکان بنهند. در پایان، آن‌ها را به صورت یک کتابچه درآورده و در بایگانی کوشش‌های کودک نگهداری کنند.

احمد علی‌پور – تبریز – ۱۵/ شهریور/ ۱۳۹۴ خورشیدی

(۱) تو کیستی؟ چگونه به وجود آمده‌ای؟ (بنویس / پیرس / نقاشی کن)

.....

.....

.....

.....

.....

۲) به نظر تو زندگی از چه زمانی آغاز شده است؟ آیا پایانی هم دارد؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۳) به باور تو در ستارگان دور دست آسمان، زندگی می‌تواند وجود داشته باشد؟ اگر در آنجا زندگی وجود داشته باشد، گمان می‌کنی جاندارانش چه شکلی باشند؟ (بنویس / بپرس / نقاشی کن)

.....

.....

.....

.....

.....

(۴) تصور کن آدم‌ها مانند گیاهان از زمین برویند. در این صورت، آن‌ها چه شکلی خواهند بود؟ (نقاشی کن / بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۵) آیا تو زیبا هستی؟ زیرک^۱ و خردمندی؟ زیبایی و زیرکی و خردمندی چیستند؟
(بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۱. امروزه هردو واژه‌ی «زیرک» و «زرنگ» در ادبیات توده افزون بر معنای اصلی‌شان، اندکی هم بار معنایی منفی به‌همراه دارند درحالی‌که نویسنده تنها سوییجه‌ی مثبت این مفهوم را در نظر دارد. واژه‌ی «زیرک» که معنای هر دو واژه‌ی «زرنگ» و «باهوش» را توأماً در خود دارد و بار معنایی منفی آن کمتر است، برای گفتن نگرش وی رواتر تشخیص داده شد.

۶) تو احساس داری؟ چه چیزی را احساس می‌کنی؟ (بنویس / نقاشی کن)

.....

.....

.....

.....

.....

(۷) آیا باور می‌کنی کسانِ دیگر هم مانندِ تو دارای احساس باشند؟ می‌توانی احساساتِ خودت و احساساتِ آن‌ها را ببینی؟ چگونه؟ (بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۸) آیا جانوران دیگر (حیوانات اهلی، مورچه، پرنده، ماهی و ...) احساس دارند؟ درد را احساس می‌کنند، یا دلشان تنگ می‌شود؟ تاکنون هیچ جانوری را در حال درکشیدن دیده‌ای؟ (بنویس / بپرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۹) اگر بتوانی خودت را به یک جانور دیگر تبدیل کنی، دوست داری به کدام یک از آن‌ها تبدیل شوی؟ چرا؟ (بنویس / نقاشی کن)

.....

.....

.....

.....

.....

۱۰) فکر می‌کنی درخت و گل و گیاه می‌توانند احساس داشته باشند؟
به گمان تو کدام گل از همه‌ی گل‌ها زیباتر است؟ کدام میوه به نظرت از همه‌ی
میوه‌ها خوشمزه‌تر است؟ (بنویس / نقاشی کن / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۱۱) آیا تو می‌اندیشی؟ درباره‌ی چه چیزی می‌اندیشی؟ (بنویس / نقاشی کن)

.....

.....

.....

.....

.....

۱۲) راستی! آدمی با اندیشیدن خودش را می‌شناسد، یا باید نفست خودش را بشناسد تا بعد از آن، بتواند بیندیشد؟ (بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۱۳) آیا شنیدن ترانه و آهنگ برای تو خوشایند است؟ دوست داری نقاشی بکشی؟
از نگاه کردن به پیکره‌ها و تندیس‌ها خوشش می‌آید؟ تاکنون به دیدن تئاتر رفته‌ای؟
از پای‌کوبی کردن و دست‌افشاندن لذت می‌بری؟
به همه‌ی این کارها «هنر» می‌گویند و به کسانی که این کارها را می‌کنند، می‌گویند
«هنرمند». آیا اکنون می‌دانی هنر چیست؟ دوست داری هنرمند بشوی؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۱۴) دوست داری ورزش کنی؟ چه ورزشی؟

ورزش برای تندرستی نیاز است. از کجا می‌دانی که تندرست هستی؟ از تندرستی
خوشت می‌آید؟ (بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۱۵) اگر تندرست باشی، آیا باید کار بکنی؟ چرا باید کار بکنیم؟
آیا ما زندگی می‌کنیم برای این‌که کار بکنیم، یا [برعکس]، باید کار کنیم تا بتوانیم
زندگی کنیم؟ (بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۱۶) اگر تو یک فرد کم‌توان باشی، چگونه کارهای روزانه‌ات را انجام می‌دهی؟
اگر کم‌توان نیستی، آیا در این باره اندیشه می‌کنی که کسان کم‌توان کارهایشان را
چگونه انجام می‌دهند؟ (بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۱۷) از این‌که به مدرسه می‌روی و درس می‌خوانی، شادمان هستی؟ چرا باید در مدرسه درس بخوانیم؟ (بنویس / بپرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۱۸) کدام درس را از همه‌ی درس‌های دیگر بیشتر دوست داری؟ چرا؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۱۹) چرا باید درس ریاضی را یاد بگیریم؟ تنها برای این که بتوانیم همه‌ی «چیزها» را بشماریم؟

می‌دانی چه «چیزهایی» را نمی‌توانیم بشماریم؟ (بنویس / بپرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۲۰) آیا نیاز است درس‌های دیگر را یاد بگیریم؟ چرا؛ به چه دردی می‌خورند؟
(بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۲۱) آیا نیاز است به غیر از زبان پارسی، زبان دیگری هم یاد بگیریم؟ چرا؟
تو به غیر از زبان پارسی، زبان دیگری هم بلدی؟ می‌توانی به آن زبان پاسخ این
پرسش را بدهی؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۲۲ می‌دانی یک سال، چند هفته، چند روز، چند ساعت و چند دقیقه است؟
تو تا این هنگام چند دقیقه زندگی کرده‌ای؟ (پرس / بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۲۳) اگر کسی تنها ۲۴ ساعت زندگی کند، از دید تو زمانش را چگونه می‌گذراند؟
می‌توانی او را یاری بدهی و زمانش را برایش ساماندهی کنی؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۲۴) ساعات یک روز از زندگيات را چگونه سپری می‌کنی؟
برای نمونه از ساعت ۱ بامداد تا ۱ شامگاه. (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۲۵) آیا می‌دانی که هر آدمی در شبانه‌روز باید ۸ ساعت بخوابد؟ تو چند ساعت می‌خوابی؟

چرا باید بخوابیم؟ آیا هر جاننداری به خواب نیاز دارد؟ (بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۲۶) بسیاری وقت‌ها که می‌فوابیم، فواب می‌بینیم. تو هم فواب می‌بینی؟
می‌توانی یکی از فواب‌هایت را تعریف کنی؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۲۷) آیا خواب دیدن، ارتباطی به رویدادهای زندگی روزانه‌مان دارد؟ آن چیزهایی که در زندگی آرزویشان را داریم، آیا می‌توانیم در خواب آن‌ها را به دست بیاوریم؟ تو تاکنون خوابی دیده‌ای که سپس رخ داده باشد؟ (پپرس / بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۲۸) باور می‌کنی جانورانِ دیگر هم خواب ببینند؟ به نظرت خوابِ چه چیزی را می‌بینند؟ آیا می‌توانی یکی از خواب‌های خودت و یا یکی از خواب‌های جانور دیگری را نقاشی کنی؟ (بپرس / نقاشی کن)

.....

.....

.....

.....

.....

(۲۹) آب، خاک و انرژی (آتش) برای زندگی مورد نیازند. نباید آن‌ها را آلوده کنیم و یا در کاربردشان زیاده‌روی کنیم. باور می‌کنی اگر یکی از این منابع پایان یابد، بازهم زندگی همچنان می‌تواند ادامه پیدا کند؟ چرا؟ (پپرس / بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۳۰) باید نگهدار محیط زیست، یعنی جایگاه زندگی و دوروبرمان، باشیم و آن را پاکیزه نگه داریم. چرا؟

آیا تو نیز به [سالم ماندن] محیط زیست خودت یاری می رسانی؟ چگونه؟ (پرس/ بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۳۱) از دید تو طبیعت زیباست؟ فکر می‌کنی از میان کوه، تپه، دشت، دره، جنگل و بیابان، کدام یک از بقیه زیباتر است؟ چرا؟ (نقاشی کن / بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۳۲) می‌دانی «دوست داشتن» چیست؟ آیا می‌توانی مفهوم «دوست داشتن» را تعریف کنی؟^۲ تو چه کسی را، یا چه چیزی را بسیار دوست داری؟ چرا؟ (بنویس/نقاشی کن)

.....

.....

.....

.....

.....

۲. برگردان واژه به واژه‌ی پرسش این است: «چگونه آن را تعریف می‌کنی؟»، که به نظر می‌رسد برای یک کودک پرسش ساده و سراسری نیست.

(۳۳) به نظر تو همه‌ی آدم‌ها یا «پیزها»ی دوست‌داشتنی، زیبا هستند؟ یا برعکس، همه‌ی آدم‌ها یا «پیزها»ی زیبا، دوست‌داشتنی هستند؟ چرا؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۳۴) کسانِ دیگر (برای نمونه خواهر و برادر و یا دوست) چگونه بفهمند که تو آن‌ها را دوست داری؟ آیا نیاز است به آن‌ها بگویی که دوستشان داری، یا بهتر است این موضوع به صورتِ یک راز باقی بماند؟ چرا؟ (بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۳۵) آدمی بسیاری اوقات تنهاست؛ هنگامی که می‌خواهد به تنهایی می‌خواهد، هنگامی که بیمار می‌شود به تنهایی بیمار می‌شود، هنگامی هم که می‌میرد به تنهایی می‌میرد. آیا آدمی موجودی تنهایی‌طلب [دوستدار تنهایی] است یا موجودی اجتماعی؟^۳ (بنویس / پرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۳. این پرسش برای یک کودک بسیار فراگیر و دوپهلوی و بی‌گمان دشوار است. نیاز است آموزش‌دهندگان آن را برایش روشن کنند.

(۳۶) آیا هرآزپندگاه احساس تنهایی می‌کنی؟ چرا؟ فکر می‌کنی کسانِ دیگر هم مانند تو، هرآزپندگاه احساس تنهایی می‌کنند؟ (بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۳۷) فکر می‌کنی نزدیکیانت، همیشه یا دست‌کم پاره‌ای اوقات، تو را درک می‌کنند؟
آیا تو هم همیشه یا برفی وقت‌ها آن‌ها را درک می‌کنی؟ چرا؟ (بنویس / بپرس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۳۸) هر از گاهی برفی کارهایی که آدم‌ها می‌کنند، می‌گوییم «نادرست» است. از کجا می‌فهمیم که یک کار «نادرست» است یا «درست»؟ اگر آدم‌های دوروبرت اشتباه کردند، اشتباهشان را به آن‌ها می‌گویی؟ آیا تو هم دوست داری آن‌ها اشتباهات را به تو یادآوری کنند؟ چرا؟ (بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۳۹ دوست داری هر کاری یا هر چیزی را که می‌خواهی، انجام بدهی و کسی هم جلوی تو را نگیرد؟ چرا؟ فکر می‌کنی آدم‌های دیگر هم همین آرزو را دارند؟
(بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۴۰) اگر هرکسی هرکاری دلش خواست انجام دهد و هرچه دلش خواست برای خودش بردارد، فکر می‌کنی چه اتفاقی می‌افتد؟ در آن صورت زندگی آسان‌تر خواهد بود یا دشوارتر؟ (بنویس / بپرس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۴۱) قوانین و رسم و رسوم، برنامه‌ها و نقشه‌هایی هستند که آدم‌ها برای زندگی و پیوند میان مردم و کارهای روزانه، آن‌ها را نوشته و به کار بسته‌اند. از دید تو اگر همه‌ی آدم‌ها از این قوانین پیروی کنند، زندگی راحت و آسان‌تر می‌شود؟ چرا؟ (بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۴۲) قانون می‌گوید که تو باید از همه‌ی قوانین پیروی کنی وگرنه کیفر داده می‌شوی. از کجا می‌دانی آن‌کسانی که قوانین را نوشته‌اند، اشتباه نکرده‌اند؟ اگر یکی از قوانین را دوست نداشته باشی، بازهم آن را رعایت می‌کنی؟ چرا؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۴۳) برگزیدن نوع پوشش، حق شخصی هرکسی است. ولی از همان دمی که از مادر زاده می‌شویم، خانواده، فرهنگ، آیین و قوانین اجتماعی به ما فرمان می‌دهند که چگونه لباس بپوشیم. آیا ما می‌توانیم (در هر جایی و در هر زمانی) هرگونه پوشیدنی‌ای را که دوست داریم، بپوشیم؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۴۴) فیلسوفی گفته است: «تو به همان چیزی تبدیل می‌شوی که می‌فوری». آیا تو پیش از این که چیزی را بفوری، به آن خوراکی فکر می‌کنی؟ اگر یک سیب یا گوشت ماهی یا بره و مرغ بفوری، آیا به این چیزها تبدیل می‌شوی؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۴۵ همه‌ی آدم‌ها شایسته‌ی ارج نهادن‌اند! ولی (هرازگاهی و در برفی جاها) برفی آدم‌ها به فاطر قدرت، پول، دانش گسترده، روشنفکر بودن، هنرمندی و یا [گیرایی و زیبایی] پهره‌شان، ارج بیشتری به آن‌ها گذاشته می‌شود. آیا تو به خودِ آدم‌ها ارج می‌نهی یا به جایگاه و موقعیت اجتماعی‌شان؟ چرا؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۴۶ به چیزهایی مانند چکامه [= شعر]، حکایت، رُمان، نثر، درام^۴ و ... می‌گوییم «ادبیات». بسیاری کسان باور دارند که ادبیات زندگی را زیباتر می‌کند! دیدگاه تو چیست؟ تصور کن اگر هیچ‌کدام از این‌ها نبودند زندگی چه شکلی می‌شد؟ تو به کدام‌یک از این بخش‌های ادبیات دل‌بستگی داری و آن را می‌خوانی؟ چرا؟
(پرس / بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۴. درام = نمایش‌نامه؛ داستانی که به‌صورت گفت‌وگو و برای اجرا روی صحنه نوشته‌شده باشد. موضوع آن می‌تواند غم‌انگیز، شادی‌بخش و یا آمیخته‌ای از هر دو باشد.

(۴۷) چرا باید کوچک‌ترها به سفنِ مادر و پدر، آموزگار و کسانِ بزرگ‌تر از خودشان گوش بدهند؟ اگر آن آدم‌بزرگ‌ها اشتباه بکنند، آیا بازهم باید به سفنشان گوش داد؟ آیا کودکان باید به سفنِ آدم‌بزرگ‌هایی هم که نمی‌شناسند، گوش بدهند؟ آیا تو تنها به سفنِ کسانی گوش می‌دهی که آن‌ها را می‌شناسی؟^۵ چرا؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

۵. پرسشِ اخیر در چاپِ نخستِ کتاب هست ولی در چاپِ دوم نادیده گرفته شده است.

۴۸ هنگامی که از تو می‌خواهند کاری را بکنی یا وظیفه‌ای را انجام دهی، چرا آن کار یا وظیفه را انجام می‌دهی؟

➡ برای این که آن کار یا وظیفه به نظرت درست است؟

➡ برای این که کسی بزرگ‌تر از خودت آن را از تو درخواست کرده است؟

➡ چون قانون فرمان داده است؟

➡ چون آن کار یا وظیفه خوشایند است؟

➡ یا شاید می‌ترسی اگر آن کار یا وظیفه را انجام ندهی، کیفر داده شوی؟

(بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۴۹) آیا نیاز است به مردمِ دیگر یاری برسانیم؟ چرا؟ آیا تنها باید کسانی را یاری کنیم که آنها را می‌شناسیم یا باید هرکسی را که به یآوری نیاز دارد، یاری کنیم؟
(بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

۵۰) هنگامی که به کسی یاری می‌کنیم، آیا این کار را به خاطر دل‌خوشی خودمان انجام می‌دهیم یا برای این که آن‌کس شادمان شود؟ (بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۵۱) فکر می‌کنی آدم‌ها، جانوران، گیاهان، طبیعت و جهان همین‌طوری خود به خودی به وجود آمده‌اند؟ یا خدا آن‌ها را به وجود آورده است؟ (بنویس / پیرس)

.....

.....

.....

.....

.....

(۵۲) فکر می‌کنی اگر پرسیدن وجود نداشت، زندگی آسان‌تر می‌شد یا دشوارتر؟
(بنویس)

.....

.....

.....

.....

.....

52 PHILOSOPHICAL LOGICAL QUESTIONS FOR CHILDREN

BY:
KARIM MUSTAFA

TRANSLATED FROM KURDISH INTO PERSIAN BY:

Ahmad Alipour